

ศึกษาเชิงวิเคราะห์ปฏิบัติทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)*

ANALYTICAL STUDY OF PAṬIPADĀ OF PHRAKHRU NANADASSI

(LUANGPUGAMDEE PABHASO)

พระครูเกษมปริยัติกิจ อารยธมโม*, พระครูวุฒิชรรมสาร

Phrakru Kasempariyatikij Arayadhammo*, Phrakru Wootidhamsal

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ขอนแก่น ประเทศไทย

Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Khon Kaen, Thailand

*Corresponding author E-mail: 59120803113@udru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมา ปฏิบัติ และวิเคราะห์ปฏิบัติทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เน้นการศึกษาเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำรา งานวิจัย บทความ วารสาร และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประวัติความเป็นมาของท่าน บวชแล้วได้ศึกษาปฏิบัติธรรมกับพระอาจารย์สิงห์ ขนดาคโม และพระอาจารย์มหาปิ่น ปญญาโณ ท่านได้รับความเมตตา อบรม สั่งสอนและปฏิบัติภาวนาโดยยึดความสงบ วิเวกภาวนาเป็นสัจจะ มกน้อย สันโดษ พุทธน้อยปฏิบัติมากตามหลักธุดงค์วัตร จนถึงการละสังขาร สิริอายุได้ 83 ปี 57 พรรษา 2) ปฏิบัติทาที่เด่นชัดของท่าน ได้แก่ ปฏิบัติทาด้านการปกครอง ปฏิบัติทาด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และปฏิบัติทาด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน 3) ผลการวิเคราะห์ปฏิบัติทาของท่าน 3.1) ปฏิบัติทาด้านการปกครอง ท่านปกครองคณะศิษย์ด้วยการพัฒนาพระศาสนา ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล การนำปฏิบัติศาสนาธรรม และศาสนกิจ เป็นผู้นำชุมชนพัฒนาวัดให้ร่มรื่น สะอาดและสงบ 3.2) ปฏิบัติทาด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ท่านเป็นผู้เผยแผ่ความรู้พุทธธรรม แสดงธรรมด้วยหลักปฏิสัมภิทา แสดงธรรมไปตามขั้นตอน ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่ทำร้ายใคร และ 3.3) ปฏิบัติทาด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน ท่านมีความสำรวมในศีลและมารยาท ยินดีในการนั่งนอนในที่สงบ และปฏิบัติพระกรรมฐานเพื่อความสงบตลอดเวลา ด้วยความมุ่งมั่นตามหลักสติปัญญา 4) อานิสงค์เกิดเป็นความรู้แจ้งในรูป - นาม รู้ธรรมดาของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ทำให้ละอุปาทานในสิ่งทั้งปวง

คำสำคัญ: ประวัติความเป็นมา, ปฏิบัติทา, พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)

Abstract

This research aims to study the history, conduct and analyze the conduct of Phra Kru Yanathasi (Luang Pu Khamdi Phabhaso). It is a qualitative research that focuses on studying documents and collecting data from Tripitaka, textbooks, research, articles, journals and related research documents. The data is analyzed using the descriptive analysis method. The research results are as follows: 1) His background: After being ordained, he studied and practiced Dhamma with Phra Ajahn Singh Khantayagamo and Phra Ajahn Maha Pin Panyapalo. He received kindness,

* Received October 6, 2024; Revised November 7, 2024; Accepted November 15, 2024

was taught and practiced meditation by adhering to the truth of peace and solitude, was content with little, spoke little and practiced much according to the principles of ascetic practices until he passed away at the age of 83, having been a monk for 57 years. 2) His outstanding conduct includes conduct in governance, conduct in disseminating religious teachings and conduct in practicing meditation. 3) The results of the analysis of his conduct: 3.1) Conduct in governance He governed his disciples by developing religion, both religious places, religious objects, religious people, leading the practice of religious Dharma and religious activities. He was a leader of the community in developing the temple to be shady, clean and peaceful. 3.2) The practice of spreading religious Dharma: He is a spreader of Buddhist knowledge, preaching Dharma with the principle of Patisambhida, preaching Dharma according to the steps, not criticizing anyone, not attacking anyone, not harming anyone. And 3.3) The practice of practicing meditation: He is restrained in precepts and manners, delights in sitting and lying down in a quiet place, and practices meditation for peace all the time with determination according to the principle of Satipatthana 4 The result is clear knowledge of form and name, knowing the nature of life and all things that are impermanent and suffering, causing one to let go of clinging to all things.

Keywords: Autobiography, Patipada, Phrakru Nanadassi (Luang Pu Gamdi Pabhaso)

บทนำ

ปรากฏการณ์ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยโดยเฉพาะคนภาคอีสาน มีความเลื่อมใสศรัทธาพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ถือเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสังคมไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่รับรู้และเข้าใจว่าท่านเป็นเกจิอาจารย์กรรมฐานรูปหนึ่งและเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และอาจารย์สิงห์ ขนตยาคโม พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ถือธุดงค์ตัวอย่างเคร่งครัด อันได้รับการยอมรับให้เป็นแบบอย่างการปฏิบัติสายกรรมฐานและมีศิษยานุศิษย์มากมาย ท่ามกลางพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต จึงเกิดคำถามวิจัยว่าท่านมีปฏิปทาอย่างไร อันเป็นปัจจัยที่ทำให้ท่านได้รับการยอมรับนับถือในวงกว้าง และหากมองย้อนไปในอดีตที่สังคมไทยยังมีประชากรน้อย ผู้คนไม่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน ส่วนใหญ่ต้องการเพียงสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพก็คือปัจจัยสี่เท่านั้น ไม่จำเป็นต้องสะสมให้มาก เพราะในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ชาวบ้านก็มีเวลาใกล้ชิดกับพระศาสนา มีเวลาศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม จึงทำให้คนในยุคนี้เข้าใจเรื่องพระสงฆ์และศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีศรัทธาต่อพระสงฆ์อย่างมั่นคง เนื่องด้วยตนเองรู้จักคุณลักษณะของพระสงฆ์เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นหรือได้สดับรับฟัง เมื่อทั้งพระก็ดีทั้งคนก็มีศรัทธาสนใจใฝ่ศึกษาอยู่แล้ว จึงเป็นการสะดวกที่จะเผยแพร่หลักคำสอนและการปฏิบัติธรรมไปสู่ประชาชน ยังผลให้สังคมสงบร่มเย็น แต่เมื่อพิจารณาสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมในปัจจุบันกลับพบว่า เปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมากซึ่งได้พัฒนาจากสังคมดั้งเดิมเป็นสังคมสมัยใหม่ ตามกระแสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบตะวันตกอันเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะทันสมัย (Modernization) (วิภาวี เอี่ยมวรมธ, 2549) โลกก็มีความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีเป็นอย่างมากและรวดเร็ว ประชากรมีจำนวนมากขึ้น คนส่วนใหญ่ต้องต่อสู้ดิ้นรน ไม่มีเวลาเข้าวัดฟังธรรมปฏิบัติธรรม จึงหย่อนยานในเรื่องพระธรรมวินัย อีกทั้งมีกิเลสบางส่วนประพุดิตนไม่เหมาะสมมากขึ้น จึงเกิดคำถามเกี่ยวกับหลักความประพุดิตของพระสงฆ์ ที่เรียกว่า “พระวินัย” ขึ้นในหมู่ชาวพุทธ ว่าวินัยของพระสงฆ์เป็นอย่างไร? พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนเช่นไร? พระมีปฏิปทาอย่างไรและมีจริยวัตรอย่างไร จึงจะนับได้ว่าเป็นพระสุปฏิปันโน? ฉะนั้น ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) อันอยู่บนพื้นฐานของหลักไตรสิกขา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม จึงสามารถตอบคำถามเหล่านี้ได้

ในความเป็นจริง การที่จะไปให้ถึงจุดหมายสูงสุดทางการปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ซึ่งก็คือ พระนิพพาน อันเป็นไปตามหลักไตรสิกขา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นั้นมีความยากง่ายแตกต่างกันออกไป ซึ่งแต่ละบุคคลจะประสบความสำเร็จ บรรลุตามสิ่งที่ตนปรารถนานั้น มีองค์ประกอบอื่นอีกหลากหลาย มีปัจจัยมากมาย ทั้งที่การเป็นผู้ที่มีบุญอันทำไว้แล้วในกาลก่อน (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), 2517) และการที่มีเป้าหมายที่แน่วแน่แก่การปฏิบัติ รวมถึงการที่มีความมั่นคงศรัทธาในคำสอน ทำให้เกิดความพากเพียรในการปฏิบัติ และด้วยองค์ประกอบที่แตกต่างกัน เป็นเหตุให้การปฏิบัติเพื่อการบรรลุผลของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป วิธีการปฏิบัติที่เรียกว่าทางดำเนินเพื่อให้ถึงจุดหมาย คือ “ปฏิปทา” ปฏิปทา คือ ทางดำเนินหรือข้อปฏิบัติในทางที่ดีงาม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551) ในที่นี้หมายถึง ทางดำเนินหรือการปฏิบัติแบบที่เป็นทางดำเนินเพื่อให้ถึงจุดหมาย คือ ความหลุดพ้นหรือสิ้นอาสวะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551) ฉะนั้น ปฏิปทา ถือเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นการปฏิบัติเพื่อจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์นั่นเอง การปฏิบัติ หมายถึง การปฏิบัติกรรมฐานซึ่งในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการปฏิบัติเพื่อเห็นแจ้งในความจริงของชีวิตในธรรมชาติ เช่นเดียวกับความจริงที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ คือ เป็นการปฏิบัติธรรมตามแนวการปฏิบัติของพระพุทธองค์ ในคัมภีร์การตรัสรู้นั้นเอง ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ทรงเห็นแจ้งในธรรมเหล่านั้นตามความเป็นจริงมาแล้ว จึงสามารถอธิบายถึงเหตุปัจจัยได้ถึงมูลฐาน ในการดับกิเลสและดับทุกข์ได้อย่างถูกต้องเป็นลำดับ และได้สั่งสอนมหาชนตามความจริงที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้

ปฏิปทาพระอริยสงฆ์ธรรมฐาน สายท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ผู้ได้บำเพ็ญความเพียร ในขั้นเอกอุจนบรรลุถึงธรรมขั้นสูงสุด ซึ่งกาลต่อมาได้ให้การอบรม สั่งสมบารมีธรรม แก่พระภิกษุสามเณร จนมีศิษย์ เป็นพระอริยสงฆ์ธรรมฐาน ผู้ทรงคุณธรรม สัมมาปฏิบัติ ออกจากริชฎงค์ เผยแผ่ธรรมนำศรัทธาสาธุชนได้ผลดี เป็นอันมากหนึ่งในนั้น คือ พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ท่านเป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ท่านมักกล่าวกับคนใกล้ชิดเสมอว่า “มหาบัวเป็นอาจารย์ของอาตมา” ท่านไม่ถืออายุพรรษา ท่านถือพรหมจรรย์ คือ พระอรหันตผลเป็นที่ตั้งถ้าหากได้ธรรม แม้จะเอาสามเณรเป็นอาจารย์ท่านก็ยอม ท่านมีวิธีการและอุบายแปลก ๆ เพื่อฝึกหัดอบรม ท่านชอบแสวงหาที่อยู่อันน่ากลัวและชอบหาวิธีแก้ความกลัวเฉพาะหน้า อย่างเช่น ท่านพักอาศัยอยู่ในถ้ำ เสือร้องคำรามอยู่หน้าถ้ำ ตัวสั่นแต่ใจสู้ไม่ถอย ภาวนาสอนตนเองว่า “พระกรรมฐานอะไรมาแล้วเสีย เรากลัวเสียมันมากินเรา ก็เรากินสัตว์มาสักเท่าไร กินมาจนเต็มพุง ถ้าเสือจะมากินเราเสียบ้างก็ไม่เห็นจะเป็นไร วันนี้เราต้องสู้” คิดอย่างนั้นแล้วท่านก็รีบเดินออกจากถ้ำไปตามหาเสือ พอเสือเห็นท่านเดินเข้าไปหาตุ่ม ๆ มันก็ผ่นแนบเปิดหนีเข้าป่าหายเงียบไป ซึ่งกล่าวไว้ในอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูญาณทัสสี (พระอาจารย์สีทน สีธโร, 2528) ปฏิปทาในการปฏิบัติของท่าน ๆ เอาความตายเข้าสู่ บางวันเดินจงกรมตลอดถึงมีดก็มี บางครั้งนั่งสมาธิตลอดคืน บางวันเดินจงกรมตลอดวันอีก การปฏิบัติของท่านปฏิบัติแบบเอาเป็นเอาตาย ไม่หวั่นแม้แต่เรื่องการอาบน้ำ แม้เห็้อจะไหลชุ่มโชกก็ตาม ท่านบอกว่าเห็้อไหลตามตัวไม่เป็นไรแต่ใจมันเย็นชุ่มฉ่ำตลอดเวลาจึงไม่เกิดความรำคาญ ลูกศิษย์ที่ศึกษาปฏิบัติภาวนากับท่านกราบเรียนถามท่านอีกว่า “ท่านอาจารย์ กระผมเห็นท่านปฏิบัติภาวนาตลอดวันตลอดคืน ไม่ทราบที่ท่านเอาเวลาไหนนอน” ท่านตอบว่า “จิตมันพักอยู่ในตัวนอนอยู่ในตัว มีความยินดีและเพลิดเพลินในการปฏิบัติภาวนา จึงไม่รู้สึกเหนื่อยและไม่่วงนอน”

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้คณะผู้วิจัยสนใจในการทำวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) เพื่อทำให้มองเห็นองค์ความรู้ในปฏิปทาของท่านที่จะช่วยเติมเต็มการปฏิบัติกรรมฐานของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน จึงศึกษาประวัติความเป็นมา ศึกษาปฏิปทา และเพื่อจะได้วิเคราะห์ปฏิปทาของท่าน ทั้งนี้ จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจว่า ปฏิปทาที่นำสู่แนวปฏิบัติที่ให้ผลดีสูงสุดนั้นควรดำเนินไปอย่างไร อันจะเป็นแบบอย่างให้กับพระภิกษุทั้งในปัจจุบันและอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)
2. เพื่อศึกษาปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)
3. เพื่อวิเคราะห์ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก และในการรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ ได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร และเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับขั้นตอน ได้แก่ 1) การดำเนินการสำรวจและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก 2) การดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คัมภีร์อรรถกถา ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง
3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) นำข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารคัมภีร์พระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องมาทำการแยกแยะ จัดประเภทตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย 2) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท มาอธิบายให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย 3) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท ให้ความหมาย นำไปเขียนลงในบทความต่าง ๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาของงานวิจัย 4) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท ให้ความหมายที่เขียนลงในบทความต่าง ๆ มาศึกษาเชิงวิเคราะห์ปฏิปทาของท่าน พร้อมทั้งสรุปและเสนอแนวความคิดประกอบกับทัศนะของผู้วิจัย 5) ขอคำแนะนำ ปรัชญา ความเห็นจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ 6) ดำเนินการสังเคราะห์ วิเคราะห์ศึกษาเชิงวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา และปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ตามที่ผู้วิจัยกำหนด 7) นำเสนอการศึกษาเชิงวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา และปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเชิงวิเคราะห์ปฏิปทาของท่านผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น
4. ชี้นำเสนอผลงานการวิจัย ได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทความต่าง ๆ ตามลำดับ และเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ในวัยเยาว์ท่านเป็นเด็กที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีจิตใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งแต่เป็นเด็ก อุปนิสัยของท่านฝึกฝนไปในทางธรรมมีความประสงค์ต้องการบวชเรื่อยมา เมื่อได้บวชแล้วทำให้ท่านเกิดความปลาบปลื้มปีติใจ ต่อมาท่านจึงต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสแทนพระอาจารย์ที่ลาสิกขาไป ขณะที่อยู่เป็นพระฝ่ายมหานิกายได้ 4 พรรษา ท่านไม่มีความยินดีและพอใจในความเป็นอยู่ เพราะเป็นการอยู่ด้วยความประมาทเลินเล่อ เผลอสติทั้งวันทั้งคืนอยู่ตลอดเวลา เมื่อท่านพิจารณาเห็นโทษในความเป็นอยู่จึงคิดอยากที่จะออกไปจุดจตุตถกรรมฐานปฏิบัติภาวนาให้รู้แจ้งเห็นจริง ครั้งหนึ่งท่านได้ปฏิบัติภาวนาด้วยคำบริกรรมพุทโธ ภาวนาไปสักพักจิตเกิดความว่างจากการนึกคิด มีสติกับความรู้รู้เฉยมีแต่ความสุขใจ ท่านจึงได้ตั้งสัจจะอธิษฐานต่อหน้าพระประธานเพื่อต้องการออกจตุตถกรรมฐาน จนกระทั่งท่านได้รับเมตตา อบรม แนะนำ สั่งสอน เตือนสติจากท่านพระอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโม พระอาจารย์มหาปิ่น ปัญญาพโล หลวงปู่ได้มีปฏิปทาปฏิบัติธรรมกรรมฐานด้วยอุปนิสัยของการเร่งความเพียร มีอุปนิสัยของการมักน้อย สันโดษ

พูดน้อย นอนน้อย ปฏิบัติมาก ปฏิบัติภาวนาเพื่อความสงบทางใจ และได้นำสิ่งที่ท่านปฏิบัติภาวนาจากประสบการณ์จริงนั้นมาอบรม แนะนำ สั่งสอนลูกศิษย์ให้ดำเนินวิถีชีวิตอยู่ในหลักของศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมทางพระพุทธศาสนา ต่อมาท่านได้ธุดงค์ไปภาวนาที่เขาคะทรครึ่งสะแกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ท่านรู้สึกชอบใจมาก เห็นว่าเป็นสถานที่สงบ งามดี ส่วนการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของท่านได้รับการอบรมจากหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ท่านได้เข้าไปฟังธรรมจากครูบาอาจารย์ และหลวงปู่คำดีก็ได้เร่งความเพียรภาวนา และเดินธุดงค์เพื่อแสวงหาสถานที่วิเวกไปเรื่อย ๆ ตามอริยาศัย ไปสถานที่ที่มีความสงบวิเวกต่าง ๆ ท่านมีปฏิปทาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อเพศพรหมจรรย์ที่เน้นการภาวนาให้เกิดความสงบทางใจด้วยการตั้งใจมุ่งมั่นอย่างมีสัจจะในการปฏิบัติภาวนา หลวงปู่ได้เดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ มากมาย เช่น วัดป่าชัยวัน จังหวัดขอนแก่น วัดป่าอรัญญาสี บ้านเหล่านาดี ตำบลบ้านหว่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ภูพานคำ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น วัดศรีจันทร์ราวาส อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น วัดศรีวันคำหวายยาง บ้านปากช่อง บ้านหนองผือ ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น จากนั้นท่านได้เดินทางไปจังหวัดเลย และได้ไปพบวัดถ้ำผาปู จังหวัดเลย จึงมีความชอบในสถานที่ซึ่งเป็นสถานที่น่ากลัวมาก มีภูมิตเพทเวา ภูตผีปีศาจ อมนุษย์รุนแรงพอสมควร ถ้ำผาปูเป็นสถานที่มงคล เป็นสถานที่วิเวกเงียบสงัด เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่หมุ่ชนนิยมมากในการไปปฏิบัติพระกรรมฐาน เป็นสถานที่นับถือกันสืบมาแต่โบราณกาลเป็นมงคลดุจเทพมีมาก ท่านจึงอยู่ปฏิบัติธรรมและได้จำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู นับตั้งแต่ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมาจนวาระสุดท้ายแห่งสังขาร ปี 2527 สิริรวมอายุจนถึงวันมรณภาพได้ 83 ปี รวมพรรษาพระธรรมยุตได้ 57 พรรษา 3 เดือน 23 วัน

ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ซึ่งปฏิปทาหรือข้อปฏิบัติอันเป็นทางดำเนินไปเพื่อการปฏิบัติ ที่สามารถดำเนินไปถึงจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนา ย่อมก่อให้เกิดผลในการปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นการปฏิบัติเพื่อจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์ เป็นผลชักพาบุคคลผู้บ่าเพ็ญให้ได้มีโอกาสไปถึงจุดหมายและจุดหมายที่สำคัญที่สุดก็เป็นการปฏิบัติเพื่อความสิ้นอาสวะกิเลส ท่านเป็นพระสงฆ์ผู้มีปฏิปทาสม่ำเสมอปฏิบัติในด้านการปกครองการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการปฏิบัติพระกรรมฐาน จนเป็นที่ประจักษ์แก่คณะศิษย์ทั้งหลายส่งผลให้เหล่าพุทธศาสนิกชนพุทธบริษัทได้มีความศรัทธาเลื่อมใสในข้อวัตรปฏิปทาของท่าน ซึ่งปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) สามารถสรุปได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ปฏิปทาด้านการปกครอง ซึ่งท่านเป็นเจ้าของอาวาสและเป็นพระสงฆ์ผู้นำในการปกครองพุทธบริษัท มีปฏิปทาประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คณะศิษย์ทั้งพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความศรัทธาด้วยวิถีธรรมสม่ำเสมอปฏิบัติเป็นการเสียสละความสะดวกสบายต่าง ๆ เพื่อสอดส่องดูแลปกครองพระภิกษุ สามเณร ผู้มีศรัทธาให้ได้รับความร่มเย็นผาสุกด้วยดี 2) ปฏิปทาด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ซึ่งหลวงปู่ท่านได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ให้การอบรมสั่งสอนคณะศิษยานุศิษย์ด้วยการการเผยแผ่พระธรรมเทศนาและการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยการอบรม สั่งสอนพระธรรม ให้แก่พระสงฆ์สามเณรและพุทธศาสนิกชนเพื่อเป็นการยังรักษาของพุทธศาสนิกชน ส่งเสริมให้เป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติ 3) ปฏิปทาด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน หลวงปู่ท่านมีความมุ่งมั่นในปฏิปทาพระกรรมฐาน ในวิธีการปฏิบัติธรรมตามครรลองแนวปฏิปทาการปฏิบัติของครูบาอาจารย์สายกรรมฐาน แนวการปฏิบัติพระกรรมฐานของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) มีแบบอย่างตามแนวของพระอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโม ท่านอาจารย์มหาปิ่น ปญญาพโล วัดป่าสาละวัน จังหวัดนครราชสีมา เป็นครูบาอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานที่ปฏิบัติตามรูปแบบของสายวัดป่า สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ท่านจึงได้แบบอย่างการปฏิบัติที่เอาจริงเอาจัง ด้วยการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ตลอดทั้งวันเพื่อขจัดกิเลสให้หมดไป ดับทุกข์โดยสิ้นเชิง

ผลการวิเคราะห์ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) แบ่งเป็นการวิเคราะห์ปฏิปทาด้ว การปกครอง วิเคราะห์ปฏิปทาด้ว การเผยแผ่ศาสนาธรรม และวิเคราะห์ปฏิปทาด้ว การปฏิบัติพระกรรมฐานของ พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) มีรายละเอียด ดังนี้ 1) วิเคราะห์ปฏิปทาด้ว การปกครอง ท่านได้ปฏิบัติ หน้าที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำผาปู ท่านได้ทำหน้าที่ในการปกครอง โดยยึดถือหลักการสำคัญของ พระศาสนา 5 ประการ คือ การพัฒนาด้ว ศาสนสถาน การพัฒนาด้ว ศาสนวัตถุ การพัฒนาด้ว ศาสนบุคคล การนำปฏิบัติศาสนาธรรม และการพัฒนาด้ว ศาสนกิจ ข้อวัตรปฏิบัติในแต่ละวันเป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่ง พระพุทธศาสนาและแนวทางพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม การประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมไทยใน ยุคความเป็นเงินตราสูงมาก ท่านมองว่าพระที่นิ่ง เยือกเย็น สงบ พระที่ท่านทำหน้าที่พัฒนาต้องสอนกรรมฐานปฏิบัติ ธรรมไปด้วยต้องสามารถเข้าไปนั่งในจิตใจของประชาชนเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้ พระสงฆ์ที่ท่านการพัฒนาต้องมีจิตใจ มั่นคง ต้องรู้จักโลก ต้องทำงานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ รวมทั้งประยุกต์ประเพณีหรือวันสำคัญ ๆ ให้มี การจัดงานในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน พระสงฆ์ควรดำรงตนเป็นผู้เสียสละต่อส่วนรวม มุ่งสร้างงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ การพัฒนาสังคมต้องเริ่มที่พัฒนาคน และตอบสนองความต้องการของชุมชน ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบริหารงานอย่างบูรณาการ ประสานงานทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอก ชุมชน โดยเฉพาะบ้าน วัด โรงเรียน จึงจะถือว่าเป็นการจรจรของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง นอกจากนั้น พระครู ญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ได้มีปฏิปทาในความเป็นผู้นำในการปกครองพัฒนาวัดให้สะอาด ร่มรื่น เป็นสัดส่วน ปกครองพระภิกษุ สามเณร และผู้อยู่ในวัดให้เรียบร้อยดีงาม 2) วิเคราะห์ปฏิปทาด้ว การเผยแผ่ศาสนาธรรม ท่านเป็นพระสงฆ์ผู้มีปฏิปทาในการเผยแผ่ศาสนาธรรม เพราะท่านมีคุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่ คือ ท่านเป็นผู้มี คุณธรรมที่ปฏิบัติและเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้สอนให้ถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมาย ให้ได้รับความสุขความเจริญแก่ผู้ฟัง เป็นที่ตั้งและมีจิต ประกอบด้ว เมตตาธรรม เป็นหลัก โดยมีปฏิปทาในการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนและสอนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติตาม คือ การมีปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง การมีปฏิสัมพันธ์ ความเข้าใจปัญหาแตกฉานในอรรถ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบาย ย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำซ้อนในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหา เฉพาะหน้า ท่านเป็นพหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจสนในการเขียนบท แห่งธรรมอยู่สม่ำเสมอ ท่านมีอุดมการณ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ เพื่อตอบสนองผลงานของพระพุทธเจ้า เพื่อสืบต่อกิจการของการเผยแผ่ธรรมวินัยหรือศีลธรรม เพื่อยึดถืออริยธรรมให้ตั้งมั่นอยู่ชั่ววันรันดร เพื่อเดินตามรอย บาทของพระศาสดาเพื่อทำตามหน้าที่ของพระสงฆ์ผู้สืบเชื้อสายสันติวงศ์ เพื่อฟื้นฟูธรรมวินัยหรือศีลธรรมให้รุ่งเรือง ถาวรตลอดไป เพื่อเกื้อกูลประโยชน์สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเพื่ออนุเคราะห์กุลบุตรกุลธิดาชาวพุทธให้รู้ คุณค่าของพระศาสนา เพื่อปลุกฝังจิตใจให้มีธรรมวินัย นิสสัยดี รักสงบ และเคารพกฎหมาย เพื่อให้รู้แจ้งทุกข้ออันเกิด จากกาม โทษของกาม และหาทางออกจากกาม ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ท่านดำเนินตามอย่าง ของพระพุทธเจ้า คือ เริ่มการสอนจากเรื่องง่าย ๆ เรื่องใกล้ตัวไปสู่เรื่องยากและกล่าวลุ่มลึกไปตามลำดับ แต่เทคนิค ที่เป็นจุดเด่นของท่าน คือ การประยุกต์หลักธรรมคำสอนให้เข้าใจง่าย สอนตามอัธยาศัย เพื่อให้เหมาะกับจริตนิสัย ของผู้ฟัง และได้้นำคำสอนของท่านไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้ อยู่ร่วมกับธรรมชาติ และรู้จักการอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข และท่านแสดงธรรมไปตาม ขั้นตอน ท่านมีปฏิปทาในการเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ อนุภาโว ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลัง เพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ มีความสำรวมในศีลและมารยาทที่ดี รู้จักประมาณในการบริโภค ยินดีในการนั่งนอนในที่สงบ และการประกอบความเพียรในอธิจิต หมั่นฝึกสมาธิ เพราะสมาธิ คือแก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ตลอดจน การเผยแผ่เนื้อหาแห่งศาสนาธรรมที่ถูกต้องดีงาม สร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาสืบไป และ 3) การวิเคราะห์ ปฏิปทาด้ว การปฏิบัติพระกรรมฐาน ท่านได้มีปฏิปทาที่มีความเพียรพยายามในการปฏิบัติพระกรรมฐานตาม แนว

สติปัฏฐานสี่ คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นหลักปฏิบัติว่าด้วยการพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางกาย 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ด้วยการพิจารณาเวทนา 3 อย่าง ได้แก่ 2.1) สุขเวทนา คือ ความรู้สึกสุขทางกาย 2.2) ทุกขเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางกาย 2.3) อุเบกขาเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นกลาง ไม่สุขไม่ทุกข์ 3) จิตตานุุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการใช้สติกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางจิต 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติมีความเพียร มีสัมปชัญญะพิจารณาเห็นธรรมในธรรม ท่านยึดแนวปฏิบัติตามสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต การเดินจงกรมของท่านจะกำหนดกาย คือ กิริยาเดินหรือกำหนดพิจารณาบทธรรมก็ได้ ตามวิถีเชิงธรรมนิยมปฏิบัติ คือ มีการประนมมือระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยและผู้มีพระคุณก่อน ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาในการปฏิบัติ คือ การกำหนดลมหายใจและความง่วง โดยเฉพาะความง่วงนั้นท่านสอนให้แก้ไขด้วยการปรับอินทรีย ซึ่งต้องแก้ไขด้วยการพิจารณาให้เห็นด้วยปัญญาตามหลักไตรลักษณ์ ปฏิบัติแบบเชื่อมโยงกันแห่งองค์ไตรสิกขา ใช้รูปแบบการบริการรวมว่า พุทโธ เพราะใช้สติกำหนดลมหายใจและพิจารณาสภาวะเพื่อยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนา ท่านฝึกสมาธิจนมั่นคงหนักแน่นและสามารถอยู่ในสมาธิได้นาน ท่านมีความสุขอย่างยิ่งจากที่จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน เริ่มจากมูลกัมมัฏฐานหรือกัมมัฏฐาน 5 คือ ผม ขน เล็บ ฟัน และหนัง ใช้อุสุภกัมมัฏฐานพิจารณาให้เห็นเป็นสิ่งปฏิญกุลของน่าเกลียด การปฏิบัติดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติเพื่อทำจิตให้บริสุทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา นั่นคือ การฝึกหัดจิตให้พิจารณา กาย จิตของแต่ละบุคคลก็จะพ้นจากสมมติและอยู่ในวิมุตติ (ความหลุดพ้นจากความทุกข์)

รวมความได้ว่า ตลอดเวลาในเพศบรรพชิต ท่านปฏิบัติตนจนกระทั่งเป็นแบบอย่างที่ดี หลังจากอุปสมบทแล้ว ท่านได้ปฏิบัติตนตามแนวทางคำสอนของพระศาสดาอย่างเคร่งครัดและได้ยึดถืออุดมคติ โดยมีหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นต้นแบบของปฏิบัติ อุดมยาก มกน้อย สันโดษ ด้วยจริยวัตรอันงดงาม จนได้รับการยกย่องจากผู้มีศรัทธาทั้งหลายว่าเป็นพระผู้เลิศทางอุดมคติ ท่านปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักไตรสิกขา ด้วยปฏิบัติทั้งสาม คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมและด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน ซึ่งแท้จริงแล้วก็เป็แนวทางปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ที่พิจารณาจิตบนความไม่เที่ยงของสังขาร เป็นสำคัญ หลังจากที่ท่านมรณภาพลงในปี พ.ศ. 2527 ยังคงมีพระสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านสืบต่อแนวทางการปฏิบัติของท่านสืบต่อมา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หลักคำสอนและแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของท่านมีคุณค่าควรแก่การได้รับการยกย่องจากผู้มีศรัทธาให้เป็นพระอาจารย์สายวัดป่าวิปัสสนาสืบมาจนถึงทุกวันนี้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้ ประวัติความเป็นมาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ท่านเป็นพระอริยะที่อ่อนน้อมถ่อมตน ใช้ชีวิตอย่างสมถะ ท่านจึงมุ่งมั่นออกเดินธุดงค์แสวงโมกขธรรม เพราะธุดงค์เป็นแนวทางเอื้อให้ผู้ปฏิบัติได้มีความวิเวกปราศจากความวุ่นวายจากสังคัม เพื่อมุ่งต่อการปฏิบัติธรรมทางจิตอย่างเข้มงวด ด้วยการปักกลดในสถานที่เสียบสงบในที่ต่าง ๆ ธุดงค์มีความสำคัญในฐานะเป็นการฝึกฝนตนเองเพื่อขัดเกลา กิเลส และในฐานะเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ ช่วยทำให้ผู้ปฏิบัติได้ฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง และช่วยให้เป็นผู้มีความอดทนสูง มีจิตมั่นคง แน่วแน่ มกน้อย สันโดษ เมื่อครั้งที่ท่านมาถ้ำกวาง อำเภอกงเวียง จังหวัดขอนแก่น ท่านมุ่งมั่นทำความเพียรอย่างเดียว ยอมสละชีพเพื่อพรหมจรรย์เพื่อมรรคผลนิพพาน ท่านได้ตั้งสังฆะอธิษฐานอยู่จำพรรษาที่ถ้ำกวางนี้ 5 พรรษา ท่านก็จะไม่ยอมหนีให้เสียสังฆะโดยเด็ดขาด การจำพรรษาที่นี้ท่านได้ปฏิบัติภาวนาอย่างเอาเป็นเอาตาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนิพล ขนดีพโล (บัวบาน) ที่ศึกษาเรื่องศึกษานิสัยชกั้งคฤงควัตรในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของพระราชาสีทธารจารย์ วิ. (ทองใบ ปภสฺสโร) พบว่า มีการปฏิบัติ 2 ระดับ คือ ระดับกลางและระดับอุกฤษฏ์ ปฏิบัติสลับกันไปทุก 7 วัน ตลอดระยะเวลา 23 ปี ท่านเป็นคนพูดน้อย สันโดษในปัจจุบันนี้ ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ มีความมุ่งมั่นปรารถนาความเพียรไม่หยุดจนกว่าจะประสบความมุ่งหมาย (พระนิพล ขนดีพโล (บัวบาน), 2561)

ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ ปฏิปทาด้านการปกครอง ซึ่งท่านเป็นเจ้าของอาวาสและเป็นพระสงฆ์ผู้นำในการปกครองพุทธบริษัท มีปฏิปทาประพฤติกปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี แก่คณะศิษย์ ปฏิปทาด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ซึ่งหลวงปู่ท่านได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ให้การอบรมสั่งสอน คณะศิษยานุศิษย์ด้วยการเผยแผ่พระธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เน้นผู้ฟังเป็นสำคัญ และปฏิปทาด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน หลวงปู่ท่านมีความมุ่งมั่นในปฏิปทาพระกรรมฐาน ในวิธีการปฏิบัติธรรมครรถองแนวปฏิปทา การปฏิบัติของครูบาอาจารย์สายกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ที่ต้องอาศัยหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาตนพร้อมกันไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพรศักดิ์ ฐานวโร (วิจัยธรรมรส) ที่ศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ปฏิบัติกรรมฐาน ของสมเด็จพระอริยวงศญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สุก ญาณสังวร) ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการปฏิรูปกรรมฐานในสมัยรัชกาลที่ 2 พบว่า วิธีปฏิบัติกรรมฐานตามคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีวิธีการปฏิบัติแบบลำดับ คือ ศิล สมาธิและปัญญา เน้นการสำรวม ในศีลและอินทรีย์ รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร เป็นต้น จากนั้นจึงเพียรฝึกจิต ด้วยการเดินจงกรมและการทำสมาธิ (พระพรศักดิ์ ฐานวโร (วิจัยธรรมรส), 2558)

ซึ่งผลการวิเคราะห์ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) สามารถแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านการปกครอง ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำผาปู ท่านได้ทำหน้าที่ในการปกครองโดยยึดถือหลัก 5 ประการ คือ การพัฒนาด้านศาสนสถาน การพัฒนาด้านศาสนวัตถุ การพัฒนาด้านศาสนบุคคล การนำปฏิบัติศาสนาธรรม และการพัฒนาด้านศาสนกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชาญ อชิโต (สร้อยสุวรรณ) ที่ศึกษาเรื่อง ศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของหลวงปู่ริม รตนมุนี วัดอุทุมพร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พบว่า หลวงปู่ริม รตนมุนี เป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก หลวงปู่ทราบปัญหาเยาวชนว่าขาดศีลธรรม คุณธรรม ทำให้หลวงปู่มีความสนใจและพร้อมที่จะเสียสละในเรื่องการพัฒนา รวมทั้งพัฒนาพระสงฆ์ภายในตำบลทุ่งมน ให้มีการศึกษานำหน้า อีกทั้งเป็นผู้ดำเนินการทำงานพัฒนาชุมชน ชักนำให้คนในชุมชนมีความสามัคคีธรรม เป็นผู้ผู้นำที่ “ได้ใจ ได้ งาน” รู้คิด รู้ทัน และรู้ทำ ในการพัฒนาชุมชนมี 3 ด้าน พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา รวมไปถึงท่านได้สร้างฝืนป่า รักษาธรรม ทำป่าชุมชนฝืนแรกชื่อว่า “ป่าชุมชนศิริวงศ” เป็นที่ปฏิบัติธรรม (พระมหาชาญ อชิโต (สร้อยสุวรรณ), 2565)
- 2) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ท่านมีคุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่ คือ ท่านเป็นผู้มีคุณธรรมที่ปฏิบัติและเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหลักพุทธธรรม มีจุดมุ่งหมาย ให้ได้รับความสุข ความเจริญแก่ผู้ฟัง เป็นที่ตั้งและมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรมเป็นหลัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธวัช ธนิสโร (อินทะไชย) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสโร) พบว่า ท่านมีมานะและไฟธรรมเป็นชีวิตจิตใจ ท่านมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส เริ่มการสอนจากเรื่องง่าย ๆ เรื่องใกล้ตัวไปสู่เรื่องยากและกล่าวลุ่มลึกไปตามลำดับ แต่เทคนิคที่เป็นจุดเด่นของท่าน คือ การประยุกต์หลักธรรม คำสอนให้เข้าใจง่าย สอนตามอัธยาศัย เพื่อให้เหมาะกับจริตนิสัยของผู้ฟัง และได้้นำคำสอนของท่านไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้ (พระธวัช ธนิสโร (อินทะไชย), 2549)
- 3) ด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน ท่านได้มีปฏิปทาที่มีความเพียรพยายามในการปฏิบัติพระกรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน พัฒนากายและใจตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการสมนึก นรินโท (ฤทธิ์มาก) ที่วิจัยเรื่องศึกษาแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของพระราชนิโรธรังสี (หลวงปเทศ เทสรสี) วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย พบว่า พระราชนิโรธรังสี มีหลักคำสอนการปฏิบัติกรรมฐานกรรมสำคัญ คือ ทาน ศีล ภavana ปัญญา อันเป็นธรรม เราต้องมีสมบัติมนุษย์ เข้าใจมััจจุราช เข้าใจธาตุสี่ เข้าใจสมมติ เราต้อง ปฏิบัติธรรม มีธรรมวิบูลย์ มีศีล สมาธิ ปัญญา พร้อมกับมีศรัทธา มีหิริ โอตตปะ กำจัดทกข์ มีสติ มีจิตที่เป็นหนึ่ง เห็นธรรม มีเอกคตารมณ์ มีจิตว่าง มีปหานปธาน ละบัวแห่งมาร ในที่สุด มีโลกุตตรจิต มีจิตตั้ง เข้าใจอนัตตา มีจิตประภัสร เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ยิ่งไปกว่านั้น ท่านจะสอนเรื่องนิมิต และอริยมรรค 8 ประการ (พระอธิการสมนึก นรินโท (ฤทธิ์มาก), 2559)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ท่านเป็นพระที่อ่อนน้อมถ่อมตน ใช้ชีวิตอย่างสมถะ จึงมุ่งมั่นออกเดินธุดงค์แสวงโมกขธรรม เป็นแนวทางเอื้อให้ผู้ปฏิบัติได้มีความวิเวกปราศจากความวุ่นวายจากสังคม ด้วยการปกกลดในสถานที่เงียบสงบในที่ต่าง ๆ เป็นการฝึกฝนตนเองเพื่อขัดเกลากิเลส มีความอดทนสูง มีจิตมั่นคง แน่วแน่ มั่นคง สันโดษ ปฏิบัติของท่านแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านการปกครอง เป็นเจ้าอาวาสและเป็นพระสงฆ์ผู้นำในการปกครองพุทธบริษัท มีปฏิปทาประพฤติกปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คณะศิษย์ ปฏิปทาด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ อบรมสั่งสอนคณะศิษยานุศิษย์ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เน้นผู้ฟังเป็นสำคัญ และปฏิปทาด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน 4 ที่ต้องอาศัยหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาตนพร้อมกัน ผลการวิเคราะห์ปฏิปทา แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง ได้ปฏิบัติหน้าที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำผาปูน ได้ทำหน้าที่ในการปกครอง โดยยึดถือหลัก 5 ประการ คือ การพัฒนาด้านศาสนสถาน การพัฒนาด้านศาสนวัตถุ การพัฒนาด้านศาสนบุคคล การนำปฏิบัติศาสนาธรรม และการพัฒนาด้านศาสนกิจ 2) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีคุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่ คือ เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติและเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหลักพุทธธรรม มีจุดมุ่งหมาย ให้ได้รับความสุขความเจริญแก่ผู้ฟังเป็นที่ตั้ง และมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรม 3) ด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน มีความเพียรพยายามในการปฏิบัติพระกรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 พัฒนากายและใจตามหลักไตรสิกขา ท่านตระหนักดีว่า สติปัฏฐาน 4 เป็นหนทางเอกที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งสัจธรรมบรรลุนิพพานซึ่งเป็นภาวะหมดกิเลสอันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ภาคคณะสงฆ์ควรตื่นตัวด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อเป็นผู้นำทางด้านนี้ เพื่อเป็นทางเลือกของประชาชนที่ถูกต้อง แทนที่สำนักสงฆ์และฆราวาสที่ดำเนินการนอกกรอบธรรมวินัย โดยนำแนวปฏิปทาของหลวงปู่คำดี ปภาโส มาเป็นแบบอย่าง มีเป้าหมายที่พัฒนากายและใจตามหลักไตรสิกขา อันเป็นทางสายเอกในการขัดเกลากิเลส 2) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ ควรส่งเสริมให้มีการนำรูปแบบการสอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 โดยเน้นคำสอนเรื่องกรรมและความไม่ประมาทของ พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้มีความรับผิดชอบและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา อธิบายศัพท์และแปลความหมาย คำวัดที่ชาวพุทธควรรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระธวัช ธนิสสร (อินทไชย). (2549). การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสสร). ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระนิพล ขนดีโพ (บัวบาน). (2561). ศึกษาเนสัชชีกังคุดงควัตรในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของพระราชสิทธิอาจารย์ วิ. (ทองใบ ปภสสร). ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรศักดิ์ ฐานวโร (วิจิตรธรรมรส). (2558). ศึกษาวิเคราะห์ปฏิบัติกรรมฐานของสมเด็จพระอริยวงษญาณสมเด็จพระสังฆราช (สุก ญาณสังวร) ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาชาย อดิโต (สร้อยสุวรรณ). (2565). ศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของหลวงปู่ริม รตนมณี วัดอุทุมพร อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการสมนึก นรินโท (ฤทธิ์มาก). (2559). ศึกษาแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของพระราชนิโรธรังสี (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอาจารย์สีทน สีธโน. (2528). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส) วัดถ้ำผาปู อำเภอมือง จังหวัดเลย 24 พฤศจิกายน 2528. กรุงเทพมหานคร: หจก. ป.สัมพันธ์พาณิชย์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งจัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในปีพุทธศักราช 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิภาวี เอี่ยมวรเมธ. (2549). ทักษะของนักศึกษา มจร. เกี่ยวกับผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสังคมไทย. ใน Proceedings การประชุมวิชาการ “การบูรณาการเทคโนโลยีสังคมกับชุมชน” (หน้า 83-92). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร). (2517). มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.